

УДК 347.67/68(437)

Цибульська Ольга Юріївна

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ЗАПОВІДАЛЬНИЙ ВІДКАЗ ЗА ЦИВІЛЬНИМ КОДЕКСОМ ЧЕСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Постановка проблеми. Офіційний курс влади України, спрямований на наближення до стандартів ЄС в усіх сферах обумовлює напрямок дослідження, що відбувся в межах цієї роботи. Чеська Республіка є членом ЄС. Її внутрішнє законодавство, відповідно, знаходиться під впливом зовнішнього чинника – ЄС, а тому на прикладі чергового дослідження правового регулювання обраної теми дослідження в окремій державі, що є учасником цього наднаціонального утворення, по-перше, викликає науковий інтерес, а по-друге, є актуальним, як вже було зазначено, у зв'язку з інтеграційними процесами нашої держави в сторону даного союзу. Разом із тим, перший чинник, що обґрунтовує актуальність цього дослідження, має пріоритетне значення, адже світові тенденції, в тому числі, в політичному напрямку, як свідчить історичний досвід, можуть змінюватись, а науковий інтерес, що є рушійною силою в будь-якій науковій сфері, можна сказати, є сталим чинником наукової діяльності.

Сучасний стан цивільно-правового регулювання спадкових правовідносин в Чеській Республіці викликає увагу також тим, що її основний акт в сфері цивільного законодавства – Цивільний кодекс (далі – ЦК Чехії [1]) є чинним з 01 січня 2014 року, а тому дослідження його норм, в тому числі норм спадкового права в частині, спрямованій на правову регламентацію можливості встановлювати в заповіті розпорядження під назвою «заповідальний відказ», є безумовно актуальним з огляду на новизну дії його норм у часі.

Підсилює інтерес дослідження норм спадкового права Чехії також розуміння того, що між нашою державою та Чеською Республікою 28 травня 2001 року було укладено Договір про правову допомогу в цивільних справах [2].

Стан дослідження теми. Станом на сьогодні дослідження проблеми, спрямованої на досліджен-

ня правового регулювання можливості розпоряджатись майном на випадок смерті за допомогою конструкції заповідального відказу в правових системах держав, що є учасниками ЄС, має фрагментарний характер. В сфері наукових досліджень є чимало праць, в яких аналізуються аналогічні відносини, але в межах національного правового поля України. Серед авторів таких робіт доцільно відзначити В.В. Васильченко, Ю.О. Заїку, В. Ігнатенко, В.В. Луця, Є.О. Рябоконт, С.Я. Фурсу, Є.І. Фурсу, Є.О. Харитонова, Н.В. Черногор, В.Ю. Чуйкову, Л.В. Шевчук та ін. Проте, як вже було зазначено, наукового аналізу встановленої проблеми на підставі дослідження норм чинного цивільного законодавства Чеської Республіки проведено не було.

Зазначене вище дає підстави стверджувати, що дослідження в рамках цієї праці є актуальним та своєчасним, оскільки, по-перше, Чехія знаходиться в безпосередньому сусідстві з Україною, по-друге, Чехія входить до складу ЄС, по-третє, чинний Цивільний кодекс Чехії (далі – ЦК) є новим, оскільки набрав чинність з 01 січня 2014 року і, по-четверте, між Україною та Чеською Республікою вже шістнадцять років поспіль існує Договір про правову допомогу в цивільних справах.

Метою цієї статті є дослідження загальних положень про заповідальний відказ за Цивільним кодексом Чеської Республіки.

Для досягнення встановленої мети були поставлені такі завдання:

- здійснити аналіз норм чинного цивільного законодавства Чеської Республіки в частині регулювання загальних положень про заповідальний відказ;
- дослідити особливості правового регулювання загальних положень про заповідальний відказ;
- визначити порядок встановлення заповідального відказу;

З огляду на визначення предмету заповідального відказу можна стверджувати, що цивільним законодавством Чехії передбачена зобов'язальна конструкція заповідального відказу, в якій відказоодержувач має право вимоги до спадкоємця, а при наступному відказі – до відказоодержувача.

Достатньо чітко нормами спадкового права врегульовано питання й щодо обтяження заповідальним відказом частки в спадщині спадкоємців. Цьому питанню присвячені §§1597 – 1598. Так, заповідальні відкази обтяжують всіх спадкоємців пропорційно їх часткам, навіть якщо річ перейшла за заповітом до одного зі спільних спадкоємців. Проте це правило не буде чинним, якщо заповідач окремо визначить виконання відказу одному зі спільних спадкоємців чи відказоодержувачів.

Таким чином, можна стверджувати, що обов'язок виконати певні дії за заповідальним відказом одночасно покладаються на всіх спадкоємців незалежно від того, до кого із них перейшла річ. Виключенням з цього правила буде пряма вказівка заповідача на окремого спадкоємця як виконавця відказу.

Разом із тим, позитивним аспектом в регулюванні правовідносин, що виникають при встановленні заповідального відказу, є так звані майнові гарантії спадкоємців. Так, кожний зі спадкоємців, чия частка обтяжена заповідальним відказом, має отримати не менше $\frac{1}{4}$ від спадщини. У випадку, якщо заповідач здійснить обтяження частки спадкоємця в більшому розмірі, то спадкоємець має право на відповідне зменшення заповідального відказу (§ 1598). Такі гарантії, безумовно, є відголоском *Lex Falcidia* [3, С 263.], відомого за часів римського приватного права.

Паралельно з основним заповідальним відказом заповідач згідно з § 1599 може встановити так званий наступний заповідальний відказ. Зазначений параграф містить два випадки виконання такого відказу, а саме:

- якщо заповідач відказоодержувача обтяжить виконанням подальшого заповідального відказу, то він не звільняється від обов'язку виконати такий відказ за наявності факту, що його вартість перевищує основний заповідальний відказ;
- якщо відказоодержувач не отримає заповідальний відказ, то подальший заповідальний відказ виконає та особа, яка його прийме. Від виконання такого зобов'язання особа звільняється, якщо заповідальний відказ, який йому перейшов, був переданий особі, якій призначався такий подальший відказ.

ЦК Чехії передбачає також можливість встановити заповідальний відказ, в якому вигодонабувач

не є конкретно визначеною особою. Так, § 1600 визначає два випадки таких відказів:

- заповідальний відказ, в якому заповідач зазначив конкретну групу осіб, зокрема, родичів або бідних осіб;
- заповідальний відказ, встановлений для досягнення суспільного інтересу, благодійної та (або) іншої подібної мети.

Внаслідок встановлення одного із зазначених заповідальних відказів порядок їх виконання вирішуватиметься в такий спосіб:

- заповідач самостійно визначив такий порядок;
- якщо заповідач не визначив такий порядок, право вибору порядку такого виконання має спадкоємець;
- якщо спадкоємець не може зробити вибір, то відказоодержувачів буде встановлювати суд.

Заповідач, як вбачається зі змісту § 1601, може в заповідальному відказі встановити правонаступництво або довірче правонаступництво. Разом із тим, ця норма має відсильний характер, оскільки для таких випадків застосовуються положення §§ 1507 – 1524, які регулюють питання підпризначення спадкоємців.

Загальні положення відділу третього глави третьої ЦК Чехії містять також норми, спрямовані на регулювання питання щодо відкликання заповідального відказу. Ці норми передбачені §§1602 – 1603.

Так, вважається, що заповідальний відказ було відкликано, якщо заповідач:

- заповідану річ знищив або її було відчужено і знову не набуто;
- заповідана річ була змінена таким чином, що вона вже є іншою річчю;
- заповідана дебіторська заборгованість була стягнута та отримана.

Вважається, що заповідальний відказ не був відкликаний, якщо:

- заповідану річ набула інша особа незалежно від волі заповідача;
- заповідана річ була змінена або знищена незалежно від волі заповідача;
- боржник виконав по відношенню до заповідача передану за заповідальним відказом дебіторську заборгованість за власною ініціативою.

Висновки. На підставі вивчення норм чинного ЦК Чехії, спрямованих на регулювання загальних положень заповідального відказу, доцільним є відзначити, що дослідження даної конструкції в спадковому праві цієї держави не може обмежитись виключно межами однієї праці, а тому подальший науковий аналіз окресленої проблеми знайде своє відображення в наступних розробках в цій сфері.

